

Mowy Cyclerona jako ideał sztuki krasomówczej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Józef Korpanty, *O pojęciu „lepos”*, „Scripta Classica” 2008, nr 5, s. 54.
- Źródło: Marta Czapińska, *Retoryka w służbie przywódcy politycznego*, dostępny w internecie: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-7d375e04-223f-4166-8cfb-62518702fb90/c/02_RRnr4_czapinska.pdf.
- Źródło: Marek Tulliusz Cycleron, *Mowy: Mowa przeciwko Katylinie*.
- Źródło: Marek Tulliusz Cycleron, *Mowy: Mowa w obronie poety Archiasza*.

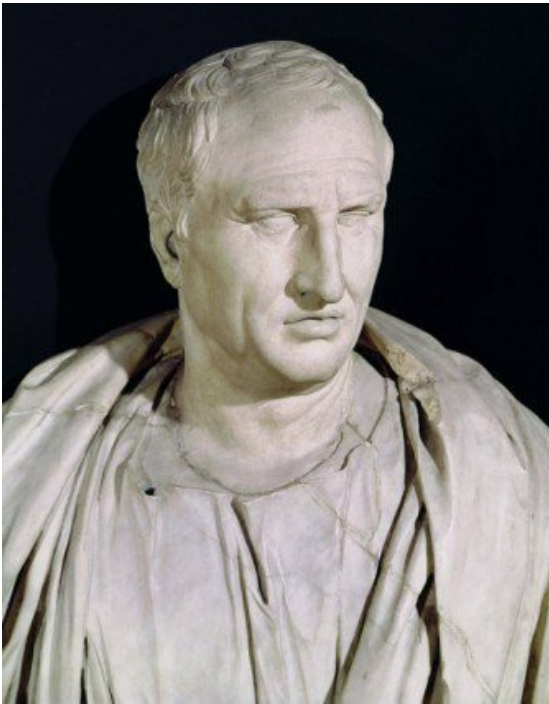

Sztuka dobrego przemawiania narodziła się w starożytności. Już wtedy szkolono mówców w wystęпах publicznych, które miały porwać słuchaczy, zmienić ich poglądy. Oratorstwo stało się narzędziem władzy – dobry władca musiał umieć przemawiać w sposób przekonujący, ale i poruszający. Sztuka ta ma ogromne znaczenie także dziś – jest ważnym narzędziem w rękach polityków, często decydującym o ich sukcesie.

Twoje cele

- Poznasz biografię Cycerona.
- Przeanalizujesz fragmenty mów Cycerona.
- Poznasz figury retoryczne stosowane w mowach.
- Uzasadnisz, że sztuka pięknego wysławiania się jest umiejętnością przydatną w czasach współczesnych.

Cycon — pisarz, mówca, polityk i filozof

Cycon

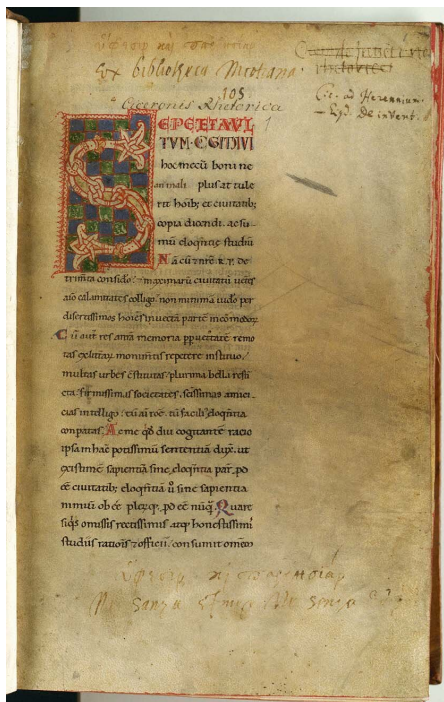
Źródło: Augurmm, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Marek Tulliusz Cycon urodził się w 106 r. p.n.e. w Arpinum – mieście leżącym w odległości stu kilometrów od Rzymu, zmarł w 43 r. p.n.e. w Formi. W rodzinie ceniono naukę i solidne wykształcenie. Aby zapewnić obu synom jak najlepsze warunki do zdobywania wiedzy, ojciec Cycona podjął decyzję o przeprowadzce do Rzymu. Tam mogli poznać polityków i wybitnych mówców. Do przyjaciół rodziny należał między innymi Kwintus Mucjusz Scewola Augura, znawca prawa cywilnego. Z nim nastoletni Marek uczęszczał na rozprawy sądowe i posiedzenia senatu, przysłuchiwał się mowom wygłaszanym na Forum Romanum, uczył się logiki i geometrii. Kiedy skończył 18 lat, został uczniem prawnika Kwintusa Mucjusza Scewoli Pontifeksa,

którego cenił później przez całe życie. Około 80 r. p.n.e. zaczął praktykę obrońcy sądowego, rozgłos przyniosła mu sprawa Sekstusa Roscjusza oskarżonego o ojcostwo. Udzielał się również w polityce, zajmował stanowiska kwestora na Sycylii, pretora i konsula. Mimo iż przywiązywał wielką wagę do swojej działalności politycznej, sławę zdobył jako mówca i filozof. Jego oratorski dorobek do dziś stanowi wzór do naśladowania. W młodości studiował u filozofów greckich, głównie u epikurejczyków i stoików. W swojej twórczości łączył i zestawiał ze sobą wątki charakterystyczne dla różnych szkół filozoficznych. Szczególnie bliska była mu filozofia stoicka. Drogę do szczęścia widział w cnocie, szczególną rolę przypisywał przyjaźni, jemu też zawdzięczamy pojęcia „człowieczeństwa” (humanitas) oraz „godności ludzkiej” (dignitas hominis). W wolnych chwilach poświęcał się literaturze, pisał mowy, dzieła historyczne, filozoficzne, poezje i listy. Jego utwory cechowała erudycja, dowcip, których doskonały styl opierał się na równowadze między prostotą i jasnością a ozdobnością.

De inventione

Około 82 p.n.e. Cycon zaczął pisać podręcznik retoryki, ale zdołał stworzyć

Początek pierwszej księgi *De inventione*, rękopis spisany we Włoszech, w latach 1100-1150
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

De oratore

Cycon uważał, że dobry mówca musi posiadać trzy cechy: rzetelne wykształcenie ogólne, sprawność mówienia oraz poczucie etyki. W obszernym dialogu *De oratore* (*O mówcy*) powstałym w 55 r. p.n.e. pojawia się także stwierdzenie, że retoryka jest „koroną wszystkich nauk”. Zarówno w tym, jak i w kolejnych dziełach (np. *Brutus*, *Orator*) Cycon pisał o ideale mówcy, który jest równocześnie filozofem, ale przedstawiał też filozofa, który winien być idealnym mówcą. Określił trzy główne cele, do których miał dążyć **orator** podczas wygłaszania mowy. Jego zadaniem było: *docere* – przekonanie odbiorcy o swoich racjach, *conciliare* – zjednanie dla siebie słuchaczy, oraz *movere*, czyli poruszenie odbiorcy poprzez oddziaływanie na ich emocje.

jedynie dwie z planowanych pięciu *Ksiąg retorycznych* (łac. *Libri rhetorici*), które zawierały omówienie jednego działu retoryki – **inwencji**, czyli umiejętności wyboru tematu, wynajdywania myśli i sposobów rozwiązywania problemów. Księga *De inventione* (*O inwencji*, tytuł został nadany dziełu dopiero w średniowieczu) z założenia miała być szkolnym podręcznikiem, dlatego znalazły się w niej wykłady, definicje, przykłady.

Pierwsza strona dzieła Cyconra *De oratore*, rękopis spisany we Włoszech, ok. 1400
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Przykłady figur retorycznych w mowach Cyconra

Mowy Cicerona uważane są za oratorską sztukę, w której sposoby argumentacji, wysławiania się oraz różne figury retoryczne do dziś wykorzystywane są przez prawników, polityków czy duchownych.

Mowa przeciwko Katylinie

Arystokrata Lucjusz Sergiusz Katyliną w 66 r. p.n.e. został oskarżony o kradzież pieniędzy z afrykańskich prowincji. Pieniądze chciał przeznaczyć na kupno konsulatu. Plan nie powiódł się, ponieważ posłowie afrykańscy złożyli na Katylinę zażalenie. Mowa wygłoszona przez Cicerona przeciw Katylinie doprowadza ostatecznie do zwycięstwa Cicerona – miesiąc później uczestnicy spisku zostają straceni, zaś Katyliną ginie w bitwie pod Pistorią.

Cesare Maccari, *Ciceron demaskujący Katylinę*, 1889

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

((Marek Tulliusz Ciceron

Mowy: Mowa przeciwko Katylinie

Kiedy wreszcie przestaniesz, Katylini, nadużywać naszej cierpliwości? Jak długo jeszcze będziesz drwił z nas, szaleńcze? Dokąd panoszyć się będzie ta nieokiełznana zuchwałość? Czy ani nocna straż na Palatynie, ani warty na mieście, ani przerażenie ludu, ani zgromadzenie najlepszych obywateli, ani to warowne miejsce posiedzeń senatu, ani twarze i wzrok tych ludzi żadnego na tobie nie wywarły wrażenia? Nie rozumiesz, że twoje plany odkryto, nie

widzisz, że z chwilą uwiadomienia o tym całego senatu pokrzyżowany został twój spisek? Co ostatniej, co poprzedniej nocy robiłeś, gdzie byłeś, kogo zwoływałeś, jaki plan powziąłeś – kto z nas, myślisz, tego nie wie? Co za czasy, co za obyczaje! Wie o tym senat, konsul to widzi, a ten – żyje. Żyje? Ba, toż nawet do senatu przychodzi, bierze udział w publicznych naradach, wypatruje i każdego z nas wzrokiem na rzeź przeznaczają (...). Czy może cieszyć cię, Katylinie, to światło i tchnienie tego nieba (...).

Źródło: Marek Tulliusz Ciceron, *Mowy: Mowa przeciwko Katylinie*.

Fragment tej mowy stanowi przykład użycia figur retorycznych. Najbardziej charakterystyczne oraz najczęściej używane w celach retorycznych i oratorskich, to:

- **Pytanie retoryczne** – pytanie, które nie ma na celu uzyskania odpowiedzi, a sprowokowanie odbiorcy do zastanowienia się nad nim oraz podkreślenie znaczenia problemu. Ciceron otwiera swoją mowę kilkoma pytaniami kierowanymi bezpośrednio do oskarżonego, dając mu do zrozumienia, że zarówno on sam, jak i zgromadzeni słuchacze doskonale znają na nie odpowiedzi, np.: „Co ostatniej, co poprzedniej nocy robiłeś, gdzie byłeś, kogo zwoływałeś, jaki plan powziąłeś – kto z nas, myślisz, tego nie wie?”.
- **Powtórzenie** (łac. *repetitio*) – co najmniej dwukrotne pojawienie się wyrazu lub wyrazów w wypowiedzi, pełni funkcję wzmacniającą, uwypuklającą podnoszoną przez mówcę kwestię, np. „Czy ani nocna straż na Palatynie, ani warty na mieście, ani przerażenie ludu, ani zgromadzenie najlepszych obywateli, ani to warowne miejsce posiedzeń senatu, ani twarze i wzrok tych ludzi żadnego na tobie nie wywarły wrażenia”.
- **Apostrofa** (gr. *apostrophe*) – bezpośredni zwrot do adresata, często o charakterze patetycznym. W swojej mowie Ciceron zwraca się bezpośrednio do samego Katyliny, **deprecjonując** go i podkreślając swoją przewagę: „Kiedy wreszcie przestaniesz, Katylinie, nadużywać naszej cierpliwości? [...] Nie rozumiesz, że twoje plany odkryto, nie widzisz, że z chwilą uwiadomienia o tym całego senatu pokrzyżowany został twój spisek?”.
- **Epitet** (gr. *epitheton*) – określenie rzeczownika, niekiedy oparte na metaforze, np. „nieokiełznana zuchwałość”.

Środki retoryczne mają za zadanie wzmocnienie oddziaływania wypowiedzi na odbiorców. Podkreślenie i uwydatnienie oddziaływania przez użycie patetycznych lub emocjonalnie zabarwionych słów nazywane jest też **emfazą**. W tym przypadku Ciceron miał za zadanie oczarować mową słuchających go senatorów (szczególnie tych, którzy popierali Katylinę).

Mowa w obronie poety Archiasza

Jedną z najbardziej udanych mów w dorobku Cicerona jest krótka obrona poety Aulusa Licyniusza Archiasza. Jako wędrowny poeta przemierzył Azję Mniejszą i Grecję, zyskując uznanie recytacjami poetyckimi i improwizacjami. Otoczony sławą, udał się do Rzymu, tam doznał życzliwego przyjęcia ze strony znakomitych rodów. Był nauczycielem młodego Cicerona, uczył go stylu poetyckiego i widząc talent chłopca, zachęcał do pisania wierszy. Mowa Cicerona jest dowodem wdzięczności ucznia wobec nauczyciela.

Treścią jej jest obrona praw Archiasza do obywatelstwa rzymskiego. Ciceron postawił tezę, że nawet gdyby obywatelskie prawa Archiasza budziły czyjąś wątpliwość, i tak należałoby mu je przyznać, by w ten zaszczytny sposób wyróżnić go jako poetę. W mowie umieścił również wspaniałą pochwałę literatury i wykształcenia humanistycznego. Niezwykłość stylu polegała na zręcznym zastosowaniu **amplifikacji retorycznej**, tj. na przejściu od wypadku szczególnego do rozważań szerszych i ogólnych, od sprawy Archiasza do spraw poezji.

((Marek Tulliusz Ciceron

Mowy: Mowa w obronie poety Archiasza

(...) Jest zgoła śmieszne przechodzić do porządku nad tym, co mamy, a żądać rzeczy, których mieć nie możemy, pomijać milczeniem świadectwo ludzi, a domagać się świadectwa pisma, mając rzetelne zapewnienie dostojnego męża, przysięgę i gwarancję nieskazitelnego municypium odrzucać niewzruszalne dowody, a żądać aktów, które, jak sam mówisz, powszechnie się fałszuje. Czy może nie miał mieszkania w Rzymie? On, który na tyle lat przed przyznaniem obywatelstwa — w Rzymie ulokował cały swój dobytek i majątek? A może się nie zgłosił do pretora? Więcej — wpisał się na tej liście, która jedyna spośród zgłoszeń przy ówczesnym kolegium pretorów posiada ważność publicznego aktu (...).

Źródło: Marek Tulliusz Ciceron, *Mowy: Mowa w obronie poety Archiasza*.

Podobnie jak we fragmencie mowy przeciwko Katylinie, odnaleźć i tu można:

- **metafory** („niewzruszalne dowody”),
- **epitety** („dostojny mąż”),
- **powtórzenie konstrukcji składniowej** („[...] przechodzić do porządku nad tym, co mamy, a żądać rzeczy, których mieć nie możemy, pomijać milczeniem świadectwo

ludzi, a domagać się świadectwa pisma”)

- **pytania retoryczne** o zabarwieniu sarkastycznym, ironicznym (złośliwym, prześmiewczym), np. „Czy może nie miał mieszkania w Rzymie? (...) A może się nie zgłosił do pretora?”. Ironia tutaj jest delikatna i kunsztowna – Ciceron ośmiesza argumenty oskarżenia w pytaniach, na które odpowiedź jest jednoznaczna i prosta.

Perswazja

Mowy Cicerona miały na celu skuteczne przekonanie słuchaczy do racji przedstawianych przez mówcę. Sztuka przekonywania nazywana jest **perswazją**. Do dziś wykorzystuje się ją w biznesie czy polityce. Według Cicerona, dobrze skonstruowana mowa powinna łączyć trzy funkcje:

- funkcję pouczającą (informacyjną), która polega na argumentacji racjonalnej,
- funkcję zniewalającą (emocjonalną), która polega na przeżywaniu, argumentującą przy użyciu chwytów emocjonalnych,
- funkcję estetyczną, która polega na urzekaniu pięknem, wywoływaniu zachwyty.

Słownik

człowieczeństwo

ludzka natura; zbiór cech wspólnych i charakterystycznych dla gatunku ludzkiego, są to język, uczucia, formułowanie myśli, zachowanie

deprecjonować

(fr. *déprécier*) – dewaluować, degradować, lekceważyć, obniżać wartość, stawiać w złym świetle

dyktatura

(łac. *dictare* – dyktować) – rodzaj rządów nieograniczonych, które sprawowane są przez jedną osobę lub grupę osób, popieranych przez wojsko i policję

inwencja

(stgr. *heúresis*, łac. *inventio*) – umiejętność dokonywania selekcji informacji i tematu, wyszukiwania sposobów rozwiązania problemu

monarchia

(gr. *mónos* – pojedynczy + *árcho* – panować) – rodzaj rządów, w których władza pozostaje dożywotnio w rękach króla

oratorstwo

(łac. *oratorium* – kaplica) – sztuka przemówień publicznych

republika

(łac. *res publica* – rzecz publiczna) – rodzaj ustroju, w którym władza wybierana jest w drodze wyborów na określony czas

Film

Polecenie 1

Wynotuj trzy wymiary doskonałości mowy według Cyserona. Podaj dwa przykłady wybitnych mów Cyserona.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DdQy21k5n>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Lekcja o tematyce Cyserona oraz środków retorycznych w jego wypowiedziach.

Polecenie 2

Dlaczego uważa się, że oratorska twórczość Cicerona była związana ze służbą publiczną? W swojej wypowiedzi odnieś się do wykładu profesora Aleksandra Mikołajczaka.

Polecenie 3

Czy zgadzasz się z opinią profesora Aleksandra Mikołajczaka, że Cicerona można nazwać mówcą współczesnym? Uzasadnij swoją wypowiedź, odwołując się do przykładów konkretnych mów.

Polecenie 4

Przedyskutujcie w klasie, czy sztuka pięknego wystawiania się to umiejętność przydatna także dziś. Podajcie argumenty.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Styl retoryczny łączy cechy stylu:

☐ potocznego

☐ naukowego

☐ publicystycznego

☐ artystycznego

Ćwiczenie 2

Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz Prawda, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub Fałsz, jeśli jest fałszywe.

	Prawda	Fałsz
W mowach Cicerona można dostrzec ironię i sarkazm.	☐	☐
Użycie środków retorycznych ma jedynie funkcję informacyjną.	☐	☐
Styl potoczny podtrzymuje dialog z odbiorcami.	☐	☐
Emfaza to środek retoryczny polegający na użyciu słów zabarwionych emocjonalnie, który uwydatnia oddziaływanie tekstu na odbiorcę.	☐	☐
Cycon w swoich dziełach unikał powtórzeń konstrukcji składniowych.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Połącz funkcje retoryki z ich cechami:

funkcja emocjonalna

racjonalne argumentowanie

funkcja estetyczna

wywołanie uczuć

funkcja informacyjna

wywołanie zachwyty

Ćwiczenie 4

W *Mowie w sprawie naczelnego dowództwa Gnejusza Pompejusza* Ciceron wylicza zalety tytułowego potencjalnego dowódcy. Zaznacz w tekście powtórzoną konstrukcję składniową, która stanowi przykład emfazy i jednocześnie perswazji.

Ciceron

Mowa w sprawie naczelnego dowództwa Gnejusza Pompejusza

 czerwony

"(...) Bo cóż jest osobliwszego jak to, że młodziutki chłopak, który żadnego urzędu nie sprawował, w ciężkich dla Rzeczypospolitej chwilach zaciągnął wojsko? Pompejusz to uczynił. Że stanął na jego czele? A tak się stało. Że jako naczelnny wódz prowadził zwycięską wojnę? A tak było. Co równie sprzecznego ze zwyczajem, jak powierzenie naczelnego dowództwa nad wojskiem całkiem młodemu człowiekowi, który ze względu na wiek daleki jest jeszcze od godności senatorskiej, jak oddanie mu w ręce Sycylii i Afryki i zlecenie wojny na tych ziemiach? (...)"

Ćwiczenie 5

Przeczytaj fragment *Mowy przeciwko Katylinie*. Jak rozumiesz rozbudowaną metaforę:

(((...) oni zachowując spokój — potakują, nie sprzeciwiając się — wyrokuja, milcząc — krzyczą? (...))

((Marek Tulliusz Ciceron

Mowy: Mowa przeciwko Katylinie

(...) Ale jeśli chodzi o ciebie, Katylinie, oni zachowując spokój — potakują, nie sprzeciwiając się — wyrokuja, milcząc — krzyczą, i to nie tylko ci, których zdanie, jak widać, sobie cenisz, choć ich życiem pomiatasz, ale także owi rycerze rzymscy, ludzie zacni i szanowani, także pozostali dzielni obywatele, którzy obiegli senat i których tłumy widziałeś; mogłeś poznać ich nastroje i przed chwilą usłyszeć ich głosy. (...)

Źródło: Marek Tulliusz Ciceron, *Mowy: Mowa przeciwko Katylinie*.

Ćwiczenie 6

Uzupełnij zdania.

Przejdźcie od sytuacji szczegółowej do rozważań dotyczących treści ogólnych
toperswazja/metafora/emfaza/amplifikacja.

Przekonanie słuchaczy do racji przedstawianych przez mówcę nazywane jest
omówieniem/amplifikacją/epitetem/perswazją.

Kunsztowność i opanowanie języka to cechy funkcji
informacyjnej/emocjonalnej/naukowej/estetycznej w retoryce.

„Szaleńcze!” to przykład użycia anafory/metafory/amplifikacji/apostrofy.

Za jedno z zadań mówcy Ciceron uważał wzbudzanie u słuchacza śmiechu. Zapoznaj się z fragmentem artykułu Józefa Korpanty, a następnie opisz, w jaki sposób, według Cicerona, słuchacze reagują na elementy wesołości w wygłaszanych mowach.

((Józef Korpanty

O pojęciu „lepos”

Ciceron stawia pytanie: Czy jest zadaniem mówcy wzbudzanie śmiechu? I odpowiada, że tak, ponieważ wesołość (*hilaritas*) rodzi życzliwość, ponieważ słuchacze podziwiają celność dowcipu zawartego tylko w jednym słowie, ponieważ dowcip potrafi pognębić przeciwnika, a mówca dowcipny uchodzi za osobę wytworną (*politus*), wykształconą, z poczuciem humoru (*urbanus*), a humor łagodzi powagę, surowość, rzeczy niemiłe, które trudno jest usprawiedliwić za pomocą argumentów. Nieco wcześniej czytamy: „Któż nie przyzna, że ten dowcip subtelny przyczynił się do pokonania Brutusa nie mniej niż przemowa dramatyczna”. [...] Ale to jeszcze nie wszystko: według Cicerona humor owocuje wdziękiem – *suavitas* [...]. *Suavitas* z kolei rodzi *delectatio* – przyjemność.

Źródło: Józef Korpanty, *O pojęciu „lepos”*, „Scripta Classica” 2008, nr 5, s. 54.

Zapoznaj się z fragmentem *Mowy w obronie poety Archiasza*. Wyjaśnij, jak Ciceron widzi poetę oraz jakich argumentów używa, aby przekonać sędziów do swojej racji.

((Marek Tulliusz Ciceron

Mowy: Mowa w obronie poety Archiasza

(...) Niechże więc dla was, sędziowie, ludzi tak szlachetnych i wrażliwych, święte będzie imię poety, którego nie znieważyli nigdy żadni barbarzyńcy. Kamienie pustkowia odpowiadają głosowi śpiewaka, pod wpływem śpiewu łagodnieją nieraz dzikie bestie stając w niemym zachwycie, a nas, wykształconych w najszlachetniejszych naukach, nie wzruszy głos poety? (...)

Źródło: Marek Tulliusz Ciceron, *Mowy: Mowa w obronie poety Archiasza*.

Praca domowa

Ciceron twierdził, że retoryka to potężne narzędzie, które może służyć zarówno celom szlachetnym, jak i doprowadzić do katastrofy. Sformułuj tezę, zbierz argumenty i przygotuj przemówienie na ten temat.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: *Mowy* Cycerona jako ideał sztuki krasomówczej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

III. Tworzenie wypowiedzi.

4. Doskonalenie umiejętności retorycznych, w szczególności zasad tworzenia wypowiedzi spójnych, logicznych oraz stosowania kompozycji odpowiedniej dla danej formy gatunkowej.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

3) rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja, homilia), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej,

z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

9) stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z uwzględnieniem środków pozajęzykowych;

IV. Samokształcenie.

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówień;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- tworzy mapę myśli z cechami dobrej mowy;
- zapoznaje się z postacią Cicerona;
- wskazuje środki stylistyczne we fragmentach mów;
- wyjaśnia, kim jest dobry mówca;
- omawia znaczenie słynnych mów Cicerona dla starożytnego Rzymu;
- bierze udział w dyskusji podsumowującej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- mapa myśli;
- rozmowa kierowana.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Na tydzień przed lekcją nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie przykładu dobrej mowy. Uczniowie, wybierając tekst dobrej mowy, powinni kierować się własnymi odczuciami jako odbiorcy: jakie słowa byłyby w stanie ich poruszyć, zmusić do działania lub zmiany poglądów.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla i odczytuje temat lekcji oraz zawarte we wprowadzeniu do e-materiału cele zajęć i prosi uczniów lub wybraną osobę o sformułowanie kryteriów sukcesu.
2. Chętni lub wybrani przez nauczyciela uczniowie prezentują fragmenty mów. Intuicyjnie określają, jakie były kryteria ich wyboru, odpowiadają na pytanie: co sprawiło, że akurat ten tekst przykuł twoją uwagę? Wypisanie cech dobrej mowy przy pomocy mapy myśli.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z sekcją Przeczytaj: poznają postać Cyncerona oraz przykłady jego mów. Po cichej, indywidualnej lekturze wskazują środki stylistyczne

w zamieszczonych w materiale fragmentach. Identyfikują w nich również wcześniej omówione i zebrane w mapie myśli cechy dobrej mowy.

2. Prezentacja filmu: wykładu prof. Aleksandra Mikołajczaka. Po prezentacji uczniowie dzielą się na grupy i opracowują w nich następujące zagadnienia:

Grupa A: dlaczego mówimy dziś o Cynceronie?;

Grupa B: cechy dobrego mówcy według Cyncerona ze wskazaniem tych cech w przykładach mów przyniesionych przez uczniów na zajęcia;

Grupa C: słynne mowy Cyncerona – tematyka i znaczenie dla starożytnego Rzymu;

Grupa D: środki stylistyczne w mowach Cyncerona oraz funkcje dobrej mowy.

Po wyznaczonym czasie uczniowie prezentują efekty swojej pracy. Uzupełnienie mapy myśli z cechami dobrej mowy.

3. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia 3-6 w sekcji Sprawdź się.

Faza podsumowująca:

1. Dyskusja podsumowująca na jeden temat do wyboru:
 - czy Cyncerona można nazwać mówcą współczesnym?
 - czy sztuka pięknego wysławiania się to umiejętność przydatna także dziś?

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne nr 7 i 8. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi
2. Cynceron twierdził, że retoryka to potężne narzędzie, które może służyć zarówno celom szlachetnym, jak i doprowadzić do katastrofy. Sformułuj tezę, zbierz argumenty i przygotuj przemówienie na ten temat.

Materiały pomocnicze:

- Romuald Piekarski, *Mówca – myśliciel – pisarz humanista, czyli Cynceron o wolności*, w: „Annales Collegii Nobilium Opoliensis”, 5 (2016), s. 135-175.
- Marta Czapińska-Bambara, *Ethos przywódcy politycznego w myśli starożytnej i renesansowej. Platon, Cynceron, Machiavelli, Guicciardini*, Łódź 2019.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Film” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.